

جستاری دریا کنگره‌های تخت جمشید

آرش نورآقایی

در تخت‌جمشید، دو نوع «کنگره» دیده می‌شود که از لحاظ شکل و طرح متفاوت از هم هستند، با این حال شباهت‌های معنایی بسیاری به هم دارند. موضوع نوشتار زیر بررسی این کنگره‌هاست.

نوع اول: نوع اول کنگره‌های تخت جمشید به شکل زیر و به طرح زیگورات‌ها شبیه است. این نوع از کنگره‌ها، کاخ‌های تخت جمشید را به صورت یک دژ نمایش می‌دهند و احتمالاً برداشتی از کوه‌ها و دره‌ها هستند.

می‌دانیم که این طرح حداقل از ۵۵۰۰ سال پیش در فلات ایران شناخته شده بود. شیء زیر از جیرفت به دست آمده است.

ساخت این‌گونه از کنگره‌ها بعد از

هخامنشیان هم ادامه یافت و ما حداقل می‌دانیم که در زمان ساسانیان در ایوان بزرگ تاق بستان و در محوطه تخت‌سلیمان هم از این طرح استفاده شده است.

در تاج شاهان ساسانی نیز طرح این کنگره دیده می‌شود.

و حتی در تاج پهلوی دوم هم طرح این کنگره وجود دارد.

جالب این است که در لباس ایل بختیاری (چوقا)، به طور کاملاً واضحی طرح این کنگره دیده می‌شود. برخی اعتقاد دارند که واژه «چوقا» هم‌ریشه با همان واژه‌ی «چغا» به معنای «تپه و بلندی» است و می‌دانیم که نام زیگوراتی که در نزدیکی شهر شوش قرار دارد، «چغازنبیل» است. بختیاری‌ها از عشایر ایرانی هستند که همواره در کوه و دره در حال کوچ هستند. بنابراین مشخص است که مسیر ایل‌راهشان چقدر برایشان اهمیت دارد و حتی برایشان مقدس است. در طرح لباس بختیاری‌ها، نقش کنگره به سمت بالا سفید، و به سمت پایین سیاه است. این موضوع می‌تواند این‌گونه تفسیر شود که کوه‌ها و بلندی‌ها که آفتاب‌گیر هستند روشن، و دره‌ها، سایه‌دار و تاریک نقش شده‌اند.

می‌دانیم کاخ و تاج هر دو مربوط به شاه هستند که طرح کنگره را در هر دوی آن‌ها مشاهده می‌کنیم. از طرفی طرح کنگره در بالاترین نقطه کاخ و همچنین در بالاترین نقطه سر پادشاه (تاج) دیده می‌شود. دیگر این که کارشناسان بسیاری معتقدند که تخت‌جمشید و تخت‌سلیمان محوطه‌های مقدس شمرده می‌شدند و حتی می‌دانیم که شاه نیز موجودی مقدس به‌شمار می‌آمده. از همه‌ی این‌ها نتیجه می‌گیریم که این طرح کنگره طرحی پر اهمیت و مقدس بوده که در کاخ‌ها و معابد و تاجی که بر سر شاه می‌گذاشتند، دیده می‌شود.

نوع دوم: اما نوع دیگری از کنگره در تخت جمشید دیده می‌شود که کمتر کسی به آن توجه می‌کند.

نمونه‌ای از این کنگره بر روی سقف

قصر «مینوس» مربوط به ۲۰۰۰ تا ۱۴۵۰ قبل از میلاد دیده می‌شود که بر اساس تفسیر کارشناسان، آشکارا یک نماد سلطنتی بوده است. از این کنگره (نماد) به نام شاخ‌های مقدس یاد می‌شود.

با بررسی این تصاویر می‌توانیم آن‌ها را «کنگره‌های شاخ مانند» بنامیم، نتیجه گرفته می‌شود که هر دو از نمادهای سلطنتی و مقدس هستند و هر دو را بر بالای قصر و کاخ نصب می‌کردند.

گفته می‌شود که یکی از ویژگی‌های هنر ایلامی استفاده از شاخ حیوانات و همین‌طور حیوانات شاخ‌دار برای زینت ساختمان‌ها بوده است. در معبد چغازنبیل یکی از نماهای ساختمان با یک شاخ بزرگ برنزی زینت داده شده بود. هم‌اکنون در ایران مکان‌هایی هستند که از شاخ برای تزئین آن‌ها استفاده شده است.

به تصویر منار شمس که در شهر خوی واقع شده است توجه کنید.

کلاه‌خودی که دو شاخ بر روی آن وجود دارد، یکی از تجهیزات شایعی است که معمولاً آن‌ها را بر روی سر پهلوانان اسطوره‌ای و شاهان می‌بینیم.

تقریباً همه‌ی تصاویری که از گیل‌گمش در لرستان به‌دست آمده او را شاخ‌دار نشان می‌دهد. ایزیس مصری و اسکندر مقدونی و کوروش انشانی نیز شاخ‌دار تصور شده‌اند.

موضوع جالب دیگر این است که می‌دانیم در قرآن، واژه‌ای با عنوان «ذوالقرنین» وجود دارد، برخی معتقدند منظور از ذوالقرنین، کوروش است و برخی هم او را اسکندر می‌دانند. البته به‌نظر می‌رسد که کسان دیگری هم هستند که در طول تاریخ لقب ذوالقرنین داشته‌اند، اما مهم این است که ذوالقرنین را «دارنده دو شاخ» معنی کرده‌اند. یعنی همان چیزی که از تصاویر بالا در ذهن‌ها خطور می‌کند.

اکنون متوجه شدیم که این نوع کنگره شاخ‌مانند همچون کنگره اولی، هم بر روی سر شخصیت‌های مهم دیده می‌شود و هم بر بالای قصرها و کاخ‌ها.

